

Metsä kestävän kehityksen mallina

Heikki Granholm

metsäneuvos

maa- ja metsätalousministeriö

Metsät ja kestävä kehitys

Kestävyys on tullut yleiseen keskusteluun viimeisten vuosikymmenten kuluessa ja valtavirtaistunut eri toimialoilla. Metsätalouden harjoittamisessa kestävyys on ollut keskeisenä periaatteena jo kauan. Jo keskiajalla oltiin Keski-Euroopassa huolissaan metsävarojen riittävydestä ja puuvarojen käyttöä rajoitettiin. Vuonna 1795 saksalainen metsäasiantuntija Georg Hartig esitteli kestävyysperiaatteen, jonka mukaan puuvarojen pitkäjänteiseksi ylläpitämiseksi hakkuut eivät saisi ylittää metsien kasvua. Tästä muodostui eurooppalaisen ja pohjoisamerikkalaisen metsätalouden johtoajatus pitkäksi aikaa.

Kestävän kehityksen käsite nousi laajemmin esille Brundtlandin komission raportista "Yhteinen tulevaisuutemme" vuonna 1987. Sen mukaisesti kestävä kehitys sisältää kolme ulottuvuutta: taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöä koskevan ulottuvuuden. Vuonna 1992 YK:n kehitys- ja ympäristökonferenssissa Rio de Janeirossa hyväksyttiin maailmanlaajuinen kestävä kehityksen toimintaohjelma (Agenda 21) sekä ympäristöä ja kehitystä koskeva Rion julistus. Metsien osalta hyväksyttiin metsien hoitoa, käyttöä ja suojelua koskevat metsäperiaatteet. Samalla saatiin valmiiksi kansainväliset ympäristösopimukset, jotka koskivat luonnon monimuotoisuutta, ilmastonmuutosta ja aavikoitumista. Yhdessä nämä loivat pohjan kansainväliselle metsäpolitiikalle 90-luvulla.

Kestävästä metsätaloudesta on kestävä kehityksen vastine metsien osalta. Tällöin metsiä tarkastellaan taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöllisen ulottuvuuden näkökulmasta. Kestävän kehityksen tarkastelu voidaan tehdä myös sen suhteen, onko kyseessä paikallinen, kansallinen vai maailmanlaajuinen tarkastelu. Kansainväliset sopimukset painottavat usein metsien globaalihyödykkeitä tai ympäristöongelmia. Toisaalta taloudelliset hyödykkeet ja sosiaalisen ja kulttuurillisen kehityksen merkitys korostuvat usein paikallistasolla.

Kansainvälinen metsäyhteistyö kestävän kehityksen eturintamassa

Rion kokouksen jälkeen kansainvälistä metsäpolitiikkaa on harjoitettu aktiivisesti ja Suomi ja suomalaiset toimijat ovat olleet siinä avainasemassa. YK:n metsäfoorumi perustettiin vuonna 2000 ja sen tehtävänä on ohjata ja koordinoita kansainvälistä metsäpolitiikkaa. Samassa yhteydessä vahvistettiin myös metsäasioita hoitavien kansainvälisten järjestöjen, laitosten ja sopimussihteeristöjen yhteistyötä perustamalla uudenlainen kumppanuusjärjestely (Collaborative Partnership on Forests). YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2007 metsiä koskevan asiakirjan, joka sisältää muun muassa neljä maailmanlaajuista tavoitetta metsille vuoteen 2015 mennessä:

1. pysäyttää metsien häviäminen kaikkialla maailmassa ja kääntää metsäpinta-ala kasvuun metsien kestäväällä hoidolla ja käytöllä, johon kuuluvat suojeleminen, ennallistaminen, metsitys ja metsänuudistaminen, sekä edistää pyrkimyksiä metsien tilan heikkenemisen estämiseksi
2. lisätä metsiin perustuvia taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristöllisiä hyötyjä, mukaan lukien metsistä riippuvaisten ihmisten elinkeinojen parantaminen
3. lisätä kaikkialla maailmassa merkittävästi suojeltujen ja muiden kestävästi hoidettujen ja käytettyjen metsien pinta-alaa, sekä kestävästi hoidetuista ja käytetyistä metsistä saatujen tuotteiden osuutta
4. pysäyttää metsien kestävä hoidon ja käytön kehitysyhteistyövarojen väheneminen ja lisätä merkittävästi metsien kestävä hoidon ja käytön rahoitusta uusista ja täydentävistä rahoituslähteistä metsien kestävä hoidon ja käytön toteuttamiseksi

Toimeentulon turvaaminen ja inhimillisen kehityksen saavuttaminen ovat keskeisellä sijalla kestävä metsätalouden tarkasteluissa. Vaikka metsäsektorin suhteellinen osuus BKT:sta on laskenut maailmanlaajuisesti noin prosenttiin, muodostaa se kuitenkin merkittävän toimeentulolähteen alueellisesti. Vuonna 2000 asetettiin YK:n vuosituhattavoite, joka pitää sisällään inhimillisen kehityksen saavuttamisen eri osa-alueilla vuoteen 2015 mennessä.

Metsätalouden ja metsäsektorin keinoin voidaan edistää useiden vuosituhattavoitteiden toteuttamista. On arvioitu, että 350 miljoonaa ihmistä elää metsissä ja tyydyttää niiden avulla perustarpeensa. 1,6 miljardin ihmisen toimeentulo on riippuvainen metsistä ja kaksi miljardia käyttää puuta tärkeimpänä energialähteenään. Metsät voidaan nähdä myös yhtenä maaseudun kehittämisen painopisteenä. Useiden ei-puupohjaisten metsätuotteiden arvo on huomattava paikallisesti, mutta myös kansallisesti. Metsien kulttuurista ja henkistä merkitystä ei pidä myöskään unohtaa.

Usein on todettu, että köyhyyden ja ympäristöongelmien leikkauspisteessä on aavikoituminen. Aavikoitumista tapahtuu erityisesti Afrikassa. YK:n yleissopimus aavikoitumisen estämiseksi pyrkii aavikoitumisen estämiseen ja kuivuudesta syntyvien haittojen vähentämiseen. Sopimuksessa on pyritty yhdistämään ympäristö- ja kehitysnäkökohdat, sillä aavikoitumis- ja kuivuusongelmat eivät ole pelkästään ekologisia kysymyksiä vaan ennen kaikkea sosiaalisten ja taloudellisten pulmien ilmentymiä. Aavikoitumisen ja metsien häviämisen keskeiset sosiaaliset ja taloudelliset syyt ovat hyvin samanlaisia ja yhdessä ne muodostavat vakavan noidankehän herkillä alueilla.

Ympäristöarvoista luonnon monimuotoisuus on noussut kansainvälisen ja kansallisen keskustelun keskipisteeseen. On arvioitu, että maailman mittakaavassa noin puolet luonnon monimuotoisuudesta esiintyy metsissä ja siitä trooppisten metsien osuus on huomattava. Kansainvälisesti luonnon monimuotoisuuden suojelua pyritään edistämään sopimuksella nimeltä "biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus". Sopimuksen tavoitteena on monimuotoisuuden suojelu ja kestävä käyttö sekä perintöaineksen käytöstä saadun hyödyn oikeudenmukainen ja tasapuolinen jako. Luonteeltaan sopimus on puitesopimus, ja jäsenvaltiot voivat kansallisesti päättää, miten valtaosaa sopimuksen päätöksistä sovelletaan.

Puun merkitys energian tuotannossa on huomattava, mutta sen suhteellinen osuus vaihtelee maittain. Vuonna 2001 maailman energiatuotannosta lähes 5 prosenttia pohjautui puupohjaisiin raaka-aineisiin. FAO:n selvityksen mukaan Afrikassa puupohjaisen energian osuus oli yli 20 prosenttia ja Euroopassa vain prosentin luokkaa. Vertailukelpoinen tieto Suomen osalta on yli 14 prosenttia. Yli puolet maailman raakapuusta käytettiin energian tuotantoon vuonna 1997. Uusiutuvan energian osuuden odotetaan kasvavan lähivuosina erityisesti teollisuusmaissa.

Maapallon metsien hiilivarastot ja niissä tapahtuvat muutokset muodostavat osan hiilikierrosta. Hallitustenvälisen ilmastopaneelin (IPCC) arvion mukaan erityisesti tropiikissa tapahtuva metsäkato aiheuttaa noin 20 prosenttia vuosittaisista kasvihuonekaasujen päästöistä. Metsien rooli ilmastonmuutoksen hillitsemisessä on kolmiosainen:

- hiilivaraston ylläpito esimerkiksi metsien hoidon, käytön ja suojelun keinoin
- hiilivaraston lisääminen esimerkiksi uusien metsitysten avulla
- fossiilisten polttoaineiden ja tuotteiden korvaaminen uusiutuvilla raaka-aineilla (bioenergia ja metsätuotteet)

Metsät ja kestävä metsätalous tarjoavat merkittäviä ympäristöhyötyjä. Esimerkiksi Suomessa metsien yhteyttämisen kautta sitoma hiilidioksidi (nielu) vastaa 30–50 prosenttia maamme kaikkien muiden sektoreiden kasvihuonekaasujen päästöistä.

Kansainväliset, metsiä koskevat, politiikat liittyvät myös kansalliseen toimintaan. Suomella on velvoite panna täytäntöön erilaisissa sopimuksissa

sovitut linjaukset. Kansainvälisessä vuoropuhelussa esille nousevat globaalit kysymykset heijastelevat myös jossakin vaiheessa odotuksia maamme toiminnalle. Esimerkiksi vuonna 2009 ajankohtaisia muita metsiä ja metsätaloutta koskevia asioita ovat muun muassa metsien rooli ilmastonmuutoksessa, bioenergian kysynnän nousun vaikutus metsiin ja metsätalouteen (mukaan lukien biomassan kestävyyskriteerit), metsätuotteiden asema julkisten hankintojen viherryttämässä, laittomat hakkuut ja hyvä hallinto.

Suomi aktiivisena toimijana

Suomen metsäsektori on suuntautunut voimakkaasti maamme rajojen ulkopuolelle. Metsäosaamisemme pohjautuminen ulkomaisiin vaikutteisiin, sektorin tuottamien jalosteiden vientivoittoisuus, moninainen riippuvuus ulkoisista tekijöistä kuten maapallostumisesta ja kestävä kehityksen sekä ympäristönäkökohtien painoarvon kasvu, Euroopan yhdentymisen sekä suomalaisen tietotaidon ja tuotannollisen toiminnan siirto maamme rajojen ulkopuolelle ovat osoituksia metsäsektorin aktiivisesta kansainvälisestä vuorovaikutuksesta.

Metsiä, metsätaloutta ja metsäsektoria koskevia merkittäviä päätöksiä ja linjauksia tehdään kansainvälisesti ja alueellisesti, kuten EU:ssa. On useita syitä, jotka puoltavat Suomen aktiivista osallistumista ja vaikuttamista kansainvälisessä metsäpolitiikassa. Eettiset syyt perustuvat siihen, että metsäalan osaajina meillä on mahdollisuus ja velvollisuus auttaa muita auttamaan itseään metsiin liittyvien ongelmien ratkaisussa ja mahdollisuuksien hyödyntämisessä. Taloudelliset syyt puoltavat myös aktiivisuutta kansainvälisessä metsäpolitiikassa. Oleellista on vaikuttaa toimintaympäristön muutoksiin ennakoivasti ja pitkäjänteisesti. Myös ekologiset syyt ovat tärkeitä. Suomessa kansainvälisten ja EU:n metsäasioiden ja metsäpolitiikan valmisteluun osallistuvat kaikki keskeiset osapuolet.

Suomessa on Kansallisen metsäohjelman (KMO) avulla sovitettu yhteen kansallinen, kansainvälinen ja EU-metsäpolitiikka. Ohjelman visio, tavoitetila, tähtää vuoteen 2015, jolloin Suomi on kestävä metsätalouden ja -osaamisen edelläkävijä, jossa osaaminen on jalostunut uusiksi kilpailukykyisiksi tuotteiksi ja palveluiksi, kotimaisen puun käyttö lisääntynyt merkittävästi ja metsäluonnon monimuotoisuus vahvistunut. Kansallinen metsäohjelma 2015 rakentuu kuudelle painopistealueelle:

- metsäteollisuuden ja -talouden kilpailukykyisistä toimintaedellytyksistä huolehditaan;
- metsien ilmasto- ja energiahyötyjä lisätään;
- metsien monimuotoisuus ja ympäristöhyödyt turvataan;
- metsien käyttöä kulttuurin ja virkistykseen lähteenä edistetään;
- metsäalan osaamista ja hyväksyttävyyttä vahvistetaan;
- kansainvälisessä metsäpolitiikassa edistetään metsien kestävä hoitoa ja käyttöä.

Kansainvälisen metsäpolitiikan osalta Suomen tavoitteena on edistää metsien kestävää hoitoa ja käyttöä sekä parantaa metsäsektorin toimintaedellytyksiä. Kehityspoliittiset metsälinjaukset ovat yhdenmukaisia kansallisen ja kansainvälisen metsäpolitiikan kanssa. EU:n metsäasioiden hoidossa vaikutetaan siihen, että valmistelu ja päätöksenteko on koordinoitua.

Metsät ovat uusiutuva luonnonvara, jota hoidetaan Suomessa kestävästi. Metsäteollisuuden rakennemuutoksesta ja taloudellisesta taantumasta huolimatta metsät tarjoavat tulevaisuudessakin erinomaisen mahdollisuuden erilaisiin biopohjaisiin tuotteisiin sekä palveluihin ja siten erilaisten tarpeiden tyydyttämiseen. Metsätalous voi siis edelleen toimia kestävä kehityksen esikuvana niin maassamme kuin maailmanlaajuisesti.